ಹರಿಸೇವೆ ಮತ್ತು ಕೊಡಗಿನ ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲುಗಳು : ಒಂದು ಟಿಪ್ಪಣಿ

ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್

ಹರಿಸೇವೆ, ತಿರುಪತಿ-ತಿರುಮಲೆ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾದ ಆಚರಣೆ. ಹರಸೇವೆ, ರುದ್ರ-ವೀರಭದ್ರರಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಜನಪದ ಆಚರಣೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾರುತಿ ವೆಂಕಟರಮಣ, ಕಾಲಭೈರವ, ವೀರಭದ್ರ ಹಾಗು ದುರ್ಗೆ, ಇವರುಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸೇವೆ ಮಾಡಿ, ಜನಪದ ಕುಣಿತಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. 'ಸುಬ್ಬಮ್ಮ' ದೇವರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುವುದುಂಟು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಹರಿ-ಹರ-ಶಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥಾತ್ ಶಾಕ್ತ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಸಂಗಮ ಭಾವಗಳ ಆರಾಧನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಹರಿಸೇವೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಾಮಧಾರಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿ ದಾಸಯ್ಯನ ಮುಂದಾಳ್ತನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಾಯಿತ 'ತಿರುಪತಿ ಒಕ್ಕಲು'ಗಳು ಇದನ್ನು 'ಧೂಪದ ಸೇವೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ ; ದಾಸಯ್ಯನಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನ ಒಕ್ಕಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಗಪ್ಪನಿಗೆ ಓದೇಶ್ವರನ ಒಕ್ಕಲಿನಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಜಂಗಮನಿಗೆ ಅನುಗುಣ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆದ್ಯತೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ವೀರಶೈವರಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಹರಸೇವೆ ಆಚರಣೆ ಇದೆ. ದಾಸಯ್ಯ ಅಥವಾ ಜೋಗಪ್ಪನ ಸಂಬಂಧ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.[1] ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಅಡ್ಡೆ ಹೊತ್ತು ಬರುವ ದಿನದಂದು ವೀರಭದ್ರನ ವಡಬುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು 'ಹರಸೇವೆ' ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಮಣೇವು' ಹಾಕುತ್ತಾರೆ.[2] ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಸೇವೆ ಹೀಗೆ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿಯೋ, ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೋ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಹರಿಸೇವೆ-ಹರಸೇವೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಹಿರಿಯರ ವಾರ್ಷಿಕ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಸುಗ್ಗಿದೇವರ ಹಬ್ಬ (ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬ)ದ ಜೊತೆಗೆ ತಳಕು ಹಾಕಿ ಆ ಸಂಬಂಧದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು 'ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲು' ಹರಿಸೇವೆ ಕಟ್ಟೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕೆಲವೇ ಕಡೆ 'ಹರಿಸೇವೆ

---

1 ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ ಅರಕಲಗೂಡು ತಾಲೂಕು ಸೋಂಪುರ ಹೋಬಳಿ ಮುಸಕತ್ತೂರು ಶಂಕರಲಿಂಗ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ 'ಹಲಗೆ ಜಂಗು' (ಅಳಗ ಜಂಪ) ಹಿಡಿದ ಮೂರು ದಿನದ ಹಬ್ಬ, ಮುಂಗಾರು ಸಮಯದಲ್ಲಿನ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ಹಲಗೆ, ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿದು 'ಹರಸೇವೆ' ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಮಣೇವು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವರದೇ ಪೂರ್ಣ ನೇತೃತ್ವ.

2 ಕೊಡಗಿನ ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿನ ಹರಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಸವಣ್ಣನ ಅಡ್ಡೆ ಹಾಕುವಲ್ಲಿ 'ಮಣೇವು' ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಗೌಡ ಜನಾಂಗದವರು, ಕತ್ತಿವರಸೆ ಸಹಿತ ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಮಣೇವು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು 'ಮಣೇವು'ಗಳ ರಾಶಿ ಆಗದೆ, ಸಾಂಕೇತಿಕ 'ಮಣೇವು' ಆಗಿದೆ.

ಕಲ್ಲು'ಗಳ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.[3] ಮನೆತನದ ಹಿರಿಯನ ಶೌರ್ಯದ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಗ್ರಾಮದ ಸಂದು ಹೋದ ವೀರರ ಶೌರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ವೀರ ಗಲ್ಲುಗಳ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹರಿಸೇವೆಕಲ್ಲು, ಹರಿಸೇವೆಕಟ್ಟೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ ಇದೆ; 'ಹರಿಸೇವೆ'ಯ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣದ ಇತಿಹಾಸವೂ ಇಡಿ ಕಿರಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಕಾರಣ ಹರಿಸೇವೆಯ ಅರ್ಥ, ಅಡಕ ವಿರುವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವರ ತಿಳಿದು ನಂತರ ಅದರ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು-ಒಕ್ಕಲುಗಳು, ಹರಿಸೇವೆ-ಹರ ಸೇವೆ, ಭೈರವಸೇವೆ, ಕೆಂಚರಾಯನ ಸೇವೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ, ಶಾಸನ ಪುರಾವೆ ಹಾಗು ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಬಂ ಧಿಕ ಅನ್ವಯ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ತಿರುಪತಿಯ ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಸಂಘರ್ಷ ಹಾಗೂ ನಂತರದ ಸಮನ್ವಯ ಇತಿಹಾಸ, ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿನ ಶೈವ-ನಾಮಧಾರಿ ಒಕ್ಕಲುಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೆಕ್ಕಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿಸೇವೆ, ಹರಸೇವೆ ಕುರಿತೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂದರೂ, ಅವುಗಳ ಅನ್ವಯ-ಅರ್ಥ ಗಳನ್ನು ವೆಂಕಟರಮಣನ ಸೇವೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಹೇಳಿ ರುವ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಲೇಖನಗಳು ವಿರಳವಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಹರಿಸೇವೆಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳ ಕುರಿತಂತೆ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ರೂಢಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ; ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿಲ್ಲ. ಅದಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಯತ್ನ.

ತಿರುಪತಿ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದವರು ತಂದ ತೀರ್ಥ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ದಾಸಯ್ಯನ ಮೂಲಕ ಪೂಜಿಸಿ ಬಂಧು ಬಳಗ ಹಾಗು ಊರಿನವರನ್ನು ಕರೆದು ಹಂಚು ವುದೇ ಹರಿಸೇವೆ. ಇದು ಸ್ಥೂಲ ವಿವರಣೆ.

ಹರಿಸೇವೆ-(ಕೆಂಚರಾಯ) ಭೈರವಸೇವೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರಾವಣಮಾಸ, ರಾಮನವಮಿ, ಕೃಷ್ಣ ಜನ್ಮಾ ಷ್ಟಮಿ ಉಪವಾಸ ವ್ರತಗಳು, ನಾಮಧಾರಿ ಒಕ್ಕಲುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಾಗಿವೆ. ಹರಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಚ ರಾಯನ ಸೇವೆಯ ಮೂಲಕ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.[4] ಸಾಗರ, ಪುತ್ತೂರು, ಸುಳ್ಯ ಸಂಪಾಜೆಯ ಗೌಡ ನಾಮ ಧಾರಿಗಳ ಕುಲಾಚಾರವೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟೆ ಮನೆಯವರ[5] ನಿರ್ದೇಶ ನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಶೈವ ಪಂಥೀಯ ಗೌಡರೆಲ್ಲ ಹಿರಿಯರ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಅಶ್ವಯುಜ ಶುದ್ಧ ಪಿತೃ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಿ ದರೆ, ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ನಾಮಧಾರಿಗಳು ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶುದ್ಧ ಸಾತ್ವಿಕಾಹಾರದ ಎಡೆ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಹರಿ ಸೇವೆಯನ್ನು ಬಹಳ ವೈಭವದಿಂದ ಆಚರಿಸುವ ಇವರು, ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದಂತೆ ಆ ಊರಿನ ಒಬ್ಬರು

---

3 ಎಂ.ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ : ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೯೮, ಪು. ೩೩-೩೪, ಉಲ್ಲೇಖ ರೀತ್ಯ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಕಾಯ್ಕಿಣಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿಗೆ 'ದಿಬ್ಬಣ ಕಲ್ಲು'ಗಳೆಂದು ಕರೆವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಶಿರಸಿ ಬಳಿಯ ಎಸಳೆಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಶಾಸನಸ್ಥ ಶಿಲಾಮುಖಗಳು, ಅವುಗಳ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಳಶ, ಕುಂಭ, ಗೋವು, ಹಸ್ತಿ, ಗಣಪತಿ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡರಣೆ ಆಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳಿಗೂ 'ದಿಬ್ಬಣಕಲ್ಲು'ಗಳೆನ್ನುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಈ ಶಾಸನಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕದಂಬರ ಶೌರ್ಯಸ್ಮಾರಕ, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲ; ಬದಲು ಆ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಸೂಚಿಸುವಂತಹ ವುಗಳಾಗಿವೆ.

4 ಮಾಕೋನಹಳ್ಳಿ ದೊಡ್ಡಮನೆ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಗೌಡರು, ಗೌಡಸಮಾಜ ಗೌಡರಾಜ್ಯ, ೧೯೭೦ ಪು. ೯

5 ಕೊಡಗಿನ ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ ಕಾನೂರು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ, ಚಿಕ್ಕ ಮುಂಡೂರಿನಲ್ಲಿನ ಅಚ್ಚುನಾಯಕನ ತಂದೆ ಚಿಟ್ಯಪ್ಪನಾಯಕ, 'ಕಟ್ಟೆಮನೆ ಚಿಟ್ಯಪ್ಪನಾಯಕ'ನೆಂದೇ ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವ. ಈ 'ಕಟ್ಟೆಮನೆ' ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಡಗಿನ ಚಿಕ್ಕಮುಂಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೌಡ ಜನಾಂಗವು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೊಂದಿತ್ತು, ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಆ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೆರೆಯ ಚಿಕ್ಕ ಸೊಡ್ಲೂರಿನ ಮಂದೆತವ್ವನ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು, ಸುಗ್ಗಿಹಬ್ಬದಾಚರಣೆಗಳು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಕಟ್ಟೆ ಮನೆಯವರು, ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಹಾಗು ಬಂಧುಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹರಿಸೇವೆ-ಭೈರವಸೇವೆ ಸಹಯೋಗ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆದಿವೆ ; ಹರಿ-ಹರ ಸಮನ್ವಯ ಸಂಬಂಧವೆನಿಸಿವೆ.

ಉತ್ತರ ಕೊಡಗಿನ ಬಲಮುರಿ ಗ್ರಾಮದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆವ ಹರಿಸೇವೆಯು ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ತುಸು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಯಾರಿಗೇ ಕಾಯಿಲೆ ಕಸಾಲೆ ಬಂದಾಗ, 'ಒಳ್ಳೇದು ಮಾಡು ದೇವರೆ ನಿನಗೆ ಹರಿಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನ ದೂತರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲು ಬೇಟೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನ ಮುಡುಪಿಗೆ ಎರಡು ಕೈಗೆ ಎರಡು ಹಣ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ', ಎಂದೆಲ್ಲ ಹರಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಾಸಿ ಆದ ನಂತರ ಅನುಕೂಲಿಸಿದಾಗ ಹರಿಸೇವೆಯ ಆಚರಣೆ ನಡೆಸಲಾಗುವುದು.

ಕೊಡಗಿನ ಚೌಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆ : ಒಂದು ವರ್ಷ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಸುಗ್ಗಿ ದೇವರ ಹಬ್ಬ ನಡೆದರೆ ಮರುವರ್ಷ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಹರಿಸೇವೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಗ್ರಾಮದವರು ಸೇರಿ ನಡೆಸುವ ಸಾಮೂಹಿಕ ಹಬ್ಬವಿದು. ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು, ಹರಿಸೇವೆಯಕಟ್ಟೆ, ಚೌಡ್ಲಯ್ಯ ಮೂಡ್ಲಯ್ಯನಕಟ್ಟೆ,[6] ತೀರ್ಮಾನದ ಕಟ್ಟೆ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅನುಗುಣ ಘಟನೆ ಹಾಗು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೇಳೈಸಿ ಕರೆವ ರೂಢಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಹರಿಸೇವೆಯು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಬಳಿ ನಡೆಯುವ ಕಾರಣ, ಅವು ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲುಗಳೆಂದೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು.

ಹರಿಸೇವೆಯು, ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದಂತೆಯೆ ಯುಗಾದಿ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇ ತಿಂಗಳ ಅಂತ್ಯದ ಒಳಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಚೌಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿದೇವರಹಬ್ಬ, ಹರಿಸೇವೆಯ ಹಬ್ಬದಾಚರಣೆಗಳು ಪರ್ಯಾಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಯಡೂರು ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆಯು, 'ಹರಸೇವೆ'ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನ ವಡಬುಗಳನ್ನು ಉಗ್ಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ, ಮಣೇವು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬಸವನ ಅಡ್ಡೆ ಹೊತ್ತು ಆವೇಶದಿಂದ 'ಹರಸೇವೆ' ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ತಲ್ತರೆ ಶೆಟ್ಟಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆ ಮತ್ತು ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲುಗಳು : ಹರಿಸೇವೆ ಹಬ್ಬದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಬೀರೇದೇವರಿಗೆ ಗುರುವಾರದಂದು ಮೊದಲ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ರವಾರ ರಾತ್ರಿ ಏಳು-ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ಹರಿಸೇವೆ ಪೂಜೆ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾರ್ಷಿಕ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲುಗಳ ಬಳಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೂಜೆ ಅಷ್ಟೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಹರಿಸೇವೆಕಲ್ಲುಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿವೆ.

ಮೇ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಬಳಿ ಅಬ್ಬಿ ಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ, ಎಡೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಪಾಯಸ, ಅನ್ನ, ಸಾರು ಸಾತ್ವಿಕಾಹಾರವನ್ನು ಮಡಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಡೆಯನ್ನು ತಂದು 'ಬಸವೇಗೌಡನ'–ಹರಿಸೇವೆ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕ ಪೂಜಾದಿಗಳ ನಂತರ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೌಡ ಹಾಗು ಹರಿಜನ ಒಕ್ಕಲುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ತಲ್ತರೆಶೆಟ್ಟಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ, ವೀರಶೈವರಿಂದ, ಚೌಡ್ಲುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಹರಿಸೇವೆಕಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹರಿಸೇವೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದರ ದೃಷ್ಟಿ : ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ಆರಾಧ್ಯದೈವವು ಧಾರ್ಮಿಕ ರೂಪಾಂತರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆ ಜನಾಂಗವು ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರ ಪರಿಶೀಲನೆಗಾಗಿ ತಿರುಪತಿ ದೇವರ ಸಮನ್ವಯ ಸಂಪುಟದ

---

6 ಎ.ಕ. ಸಂಪುಟ ೧ (ಪರಿಷ್ಕೃತ), ಚೌಡ್ಲು ೬೦, ರೀತ್ಯ ಚವುಡರಾವ್ ಮನೆಯಾಗಿ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಈ ಕಟ್ಟೆಯ ವೀರಗಲ್ಲೊಂದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ಚೌಡಯ್ಯನಕಟ್ಟೆ ಎಂದು ಜನಪದರು ರೂಢಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತಿದೆ.

ಉಗಮವನ್ನು ಕೆದಕಿ ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿನ ಈ ಕುರಿತ ಆಚರಣೆಗಳ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಪೂರಕ. ಈ ಕುರಿತು ವಿವಿಧ ವಾದಗಳೂ ಇವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ 'ಹರಿಸೇವೆ'ಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ; 'ಭೈರವ (ಕೆಂಚರಾಯ) ಸೇವೆ'ಯಲ್ಲಿ ಶೈವ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಮಣೀವು ಹಾಕುವಲ್ಲಿ, ತಿನ್ನುವಲ್ಲಿ (ಅಖಂಡ ನೈವೇದ್ಯದ ಸಂಕೇತ!) ಶಾಕ್ತ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಇದು 'ಹರ-ಹರಿ-ಶಕ್ತಿ' ದೇವಸೇವೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಯೋಗ; ಸಹಭೋಗ.

ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನಾಮಧಾರಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಲೆನಾಡು ತಾಲೂಕುಗಳು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರುಜಿಲ್ಲೆ ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ಮೂಡಿಗೆರೆಯ ಕಳಸ, ಬಾಳೂರು ಹೋಬಳಿಗಳು, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುತ್ತೂರು, ಸುಳ್ಯ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ತಾಲೂಕು, ಕೊಡಗು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ಬಯಲುಸೀಮೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ, ಕುಣಿಗಲ್, ಬೇಲೂರು, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ಕಡೂರು ತಾಲೂಕು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ, ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಾದ ವಿವಾದಗಳು ಒಕ್ಕಲಿಗ ಜನಾಂಗದ ಮೇಲೆಯು ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಅನೇಕ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡ ಕುಟುಂಬಗಳು ಶುದ್ಧ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಾಗಿ ಲಿಂಗಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ವೀರಶೈವರಾದರು. ಆದರೆ ಮಲೆನಾಡು ಶೈವ-ನಾಮಧಾರಿಗಳ ನಡುವೆ ಬಾಂಧವ್ಯ, ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ ಅಂದರೂ ನಾಮಧಾರಿ ಪಂಗಡ ಅನಾದಿ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಭಾವ, ಹೊಯ್ಸಳರಸನ ಮತಾಂತರಗಳ ಕಾರಣ. ಮೇಲುಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಬೇಲೂರು, ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ, ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಲವಾರು ಒಕ್ಕಲಿಗ ಕುಟುಂಬಗಳೂ ಮತಾಂತರವಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ನಾಮಧಾರಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ.[7] ಆದರೆ ಕೊಡಗಿನ ಗೌಡ ಜನಾಂಗವು ತುಳುನಾಡು, ಐಗೂರು ಎಲ್ಲಿಂದಲೆ ಬಂದಿರಲಿ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದೊಡನೆ, ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ-ಶಾಕ್ತ ಸಮನ್ವಯಾಚಾರ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಡೆಯನ್ನು ನಡೆದಿದೆ.

ಐವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸಿದ ದೊಡ್ಡ ವೀರಪ್ಪ ಒಡೆಯನ ಜನಪ್ರಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೭-೧೭೩೬) ನೆರೆಯ ನಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಕೊಡಗಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುವಂತಿದೆ.[8] ಹೀಗೆಯೇ ಲಿಂಗರಾಜ ಒಡೆಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೧೦-೨೦), ಐಗೂರು, ಸೂಳ್ಯ ಅಮರ ಸೀಮೆಯ ಪಾಳೆಗಾರರೊಡನಿದ್ದ ಆತನ ಬಾಂಧವ್ಯ ಹಾಗು ಸಂಪರ್ಕದ ಕಾರಣ, ಕೊಡಗಿನತ್ತ ಆ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ, ತುಳು ಭಾಷಿಕ ಗೌಡ ಒಕ್ಕಲಿಗರು, ಅರೆಭಾಷೆಯ ಗೌಡರು, ವೀರಶೈವರು ಬಂದು ವೀರಪ್ಪ ಒಡೆಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅವರು ಜಮ್ಮ, ಉಂಬಳಿ ಪಡೆದರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಕೊಡಗಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡರು ಈಗಿನ ಜಮ್ಮ ಕೊಡಗರೆ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ಬಂದವರು ತಮ್ಮ ನೆಲದ ಉಪಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ, ಹಬ್ಬ, ಹರಿಸೇವೆ, ಗ್ರಾಮದೇವತಾಹಬ್ಬ, ಕಿಡ್ಡಾಸಹಬ್ಬ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸತೊಡಗಿದರು ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಸ್ಪಂದಿಸಿದರು, ಹಾಗು ತನ್ಮಯರಾದರು.

ಈ ವಿವೇಚನೆಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆಯನ್ನು, ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಜನಪದರನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಶುದ್ಧನಾಮಧಾರಿ ವೈಷ್ಣವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದವರು. ದಾಸಯ್ಯನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

---

7 ಮಾಕೋನಹಳ್ಳಿ ದೊಡ್ಡಮನೆ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಗೌಡರು : ಅದೇ, ಪು. ೭-೮

8 ಅಮರಮಾಗಣೆ-ಸುಳ್ಯ ಕಡೆಯಿಂದ ತುಳುವ (!) ಹಾಗು ಇತರೆ ಗೌಡ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಕೊಡಗಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡವೀರಪ್ಪ ಒಡೆಯನ ಕಾಲದಿಂದ ಹಕ್ಕಿ ರಾಜೇಂದ್ರನಾಮೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದು ಸಂಭಾವ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಶುದ್ಧ ಶಿವೋಪಾಸಕ ಗೌಡ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಜೋಗಪ್ಪನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭೈರವಸೇವೆ (ಕೆಂಚರಾಯ) ಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಇವೆರಡರ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರುವ ಲಿಂಗಾಯಿತ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ಇದ್ದರೂ ಅವು ವಿರಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಶೈವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಓದೇಶ್ವರನ ಒಕ್ಕಲುಗಳು ವೀರಶೈವ ಜಂಗಮರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿವೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಮೂಹ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವೀರರ ಆರಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ○